

HAZAI ESEMÉNYEK

Szovjet könyvtárosok Budapesten

I. Az 5. szovjet–magyar könyvtárügyi szeminárium

Az Országos Széchényi Könyvtár rendezésében – ezen belül a Könyvtártudományi és Módszertani Központ orosz-lánrész-vállalásával – valósult meg 1981. november 24–25-én az *5. szovjet–magyar könyvtárügyi szeminárium*. A Szovjetunió Kulturális Minisztériumból G. A. KONDRATYEVA munkatárs) és az Állami Lenin Könyvtárból (R. Z. ZOTOVA osztályvezető és L. M. INYKOVA részlegvezető) jött vendégek előadásait a hazai szakemberek élénk figyelemmel kísérték.

S ahány szakembercsoport, annyiféle figyelemmel. A közművelődési és iskolai könyvtárosok főként az olvasóvá nevelési és szervezési, valamint az olvasáskutatósi szempontokra, a társadalomtudományi könyvtárak munkatársai a könyvtárak és a kutatóműhelyek közötti munkamegosztásra és kapcsolódásokra, a műszakiaké és természettudományiaké pedig arra voltak kíváncsiak, hogy a Szovjetunió hatalmas térségein eloszló népgazdasági egységeket miként lehet szakirodalommal és szakirodalmi információval ellátni.

A szovjet kollégák becsületére legyen mondva, egyetlen hazai szakembercsoport sem távozott a szemináriumról üres tarisznyával, azaz hasznosítható információk, tanulságok nélkül. Számunkra, a TMT szerkesztői és olvasói számára az volt a legnagyobb tanulság, hogy a szovjet közművelődési, jobban mondva,

nyilvános könyvtárügy milyen átfogó erőfeszítéseket tesz annak érdekében: ott is legyen megfelelő szakirodalmi és információellátás, ahová eddig sem az információs szervek, sem a szakkönyvtárak nem tudtak eljutni, illetve ahová a közeljövőben nem is nagyon juthatnak el.

Am fogalmazhatunk e tekintetben nyíltabban is: az előadásokból egyértelműen kicsengett, hogy a szovjet nyilvános könyvtárügy által vállalt szervezeti rekonstrukció, az ún. központosítás legfőbb célja éppen a szakirodalmi és információellátásra való berendezkedés mindazokon a „véghelyeken”, amelyekkel kapcsolatban a közép-európaiaknak az „országnyi nagyságú” jelző jut az eszükbe, ahol nincs és nagyrészt nem is lesz más információközvetítő intézmény, mint a közművelődési könyvtár, illetve ha van is vagy lesz is, olyan elhagyott, hogy érdemben és hatékonyan a közművelődési hálózatok korszerű szervezetébe fogódzva tud csak működni (ez utóbbit nevezik ottani terminológiával „ágazatközi központosítás”-nak).

Hogy ez a hatalmas vállalkozás hol tart, milyen eredményei és nehézségei vannak, arról a továbbiakban hadd árulkodjon a szovjet előadásokból e témára készített montázsunk.

Az általános tudományos és közművelődési könyvtárak gyakorlatában ma már „széles körben alkalmazzák a személyre szóló tájékoztatást, illetve ennek különféle formáit: a figyelőszolgálatot, a periodikus tájékoztató kiadványokat, a könyvkiállításokat, a tájékoztatósi napokat. A köztársasági és megyei könyvtárakban, sok

központi és járási könyvtárban van műszaki és mezőgazdasági szakrészleg”. E könyvtárak „fokozzák a tudomány, a termelés és a különféle vállalatok tervteljesítésének támogatását. Különös figyelmet fordítanak a népgazdaság irányításával, a természeti erőforrások jobb kihasználásával, a termelékenység növelésével és a szocialista munkaversennyel kapcsolatos irodalom széles körű, operatív propagandájára”.

E készség és eredményesség láttán „javult az irányítás és a tervezés, erősödött a koordináció és együttműködés a könyvtárügy irányításában” is, nevezetesen csökkent benne – s itt a rövidség és a szemléletesség végett saját szavainkat alkalmazzuk – a „tárca-feudalizmus” és a „funkcionális skizofrénia”.

Persze, azért koránt sincs még minden a rendjén. Részint arányosabbá kell tenni az országban a könyvtári „települtség-szerkezetet”, különben az a cél, hogy „az egész lakosság azonos feltételekkel használhassa az országos könyvvállományt, s megszűnjének az egyes körzetek könyvtári–bibliográfiai ellátottságának fehér foltjai”, lényeges területek vonatkozásában többé-kevésbé írott malaszt marad. Ezért 1981 és 1985 között „különös figyelmet kell fordítani a könyvtári–információs potenciál felgyorsított növekedésére a gazdasági fejlesztés alatt álló, természeti kincsekben gazdag, komplex hasznosítást kívánó zónákban (Szibéria, Távol-Kelet, a nem fekete földek területe, Vörös-Észak)”.

„A könyvtári rendszer korszerűsítésének fő irányaként a jelenlegi tervidőszakban az ágazatközi központosítás elveit realizáló rekonstrukció” jelölhető meg. Ez a következőket jelenti: „a falusi körzetekben, a kis és közepes városokban, az ipari és agráripari trösztöknél ún. területi könyvtári komplexumok (bibliotecsnyü–territorialnyü komplexszü – BTK) létrehozása a különböző hatóságokhoz tartozó könyvtárak szoros koordinációja és együttműködése alapján”.

Mindez – más vetületben – a következő tennivalók elvégzését írja elő a legközelebbi években:

- javítani kell a könyvtárak állománygyarapításának koordinációját;
- be kell fejezni az egységes szakterületi és területi információs állományok létrehozását;
- meg kell teremteni az össz-szövetségi, szakterületi és területi tárolóraktárak egybefüggő rendszerét;
- átfogó műszaki fejlesztést (számítógépesítés, repro- és mikrográfia, célépületek létesítése, könyvtári bútorok, raktárberendezések, bibliobuszok stb.) kell végrehajtani, amit a könyvtárosképzés mennyiségi javulásának és minőségi növekedésének kell kísérnie.

Ennek megfelelően szükség van „a Szovjetunió Kulturális Minisztériuma mellett működő Állami Tárcaközi Könyvtári Bizottság szerepének növelésére” amelynek a jelen szakaszban abban kell újat hoznia, hogy „közelíti egymáshoz a párhuzamosan kiadott ágazati jogszabályok fő szempontjait a szovjet könyvtárügy

fejlesztésének fő irányával”. Az ezzel kapcsolatos erőfeszítéseknek a szovjet könyvtárügyről szóló törvényerejű rendelet előkészítése ad keretet, no meg a belőle következő számos rész-jogszabály fokozatos kiadása.

Összegezve: a szovjet kollégák meg vannak győződve arról, hogy „az egységes könyvtári rendszerből és a műszaki–tudományos forradalom vívmányainak könyvtári alkalmazásából” adódó előnyök a nagy központosított irodalom- és információellátó rendszerekben fognak egymással találkozni, illetve ott hatványozottan kamatozni a szovjet társadalom további fejlődése érdekében.

II. Kerekasztal-beszélgetés a GPNTB könyvtári automatizálási munkálatairól

A szovjet GPNTB (*Goszudarsztvennaja Publicsnaja Naucsno-Tehncicseskaja Biblioteka – Állami Nyilvános Tudományos–Műszaki Könyvtár*) hazánkban járt két munkatársa, O. N. KISZELJOVA és A. S. ARZUHANOV osztályvezető 1981. november 26-án a Szovjet Tudomány és Technika Házában kerekasztal-beszélgéssel egybekötött tájékoztatót tartott könyvtárak automatizálási munkálatairól.

A. S. Arzuhanov bevezetőként ismertette a GPNTB történetének főbb állomásait. A könyvtárat 1965-ben tudományos kutatóintézeti szintre emelték, ami azt jelentette, hogy az intézménynek az olvasószolgálati funkciók ellátásán kívül a könyvtári munkafolyamatok gépesítésére vonatkozó kutatásokat is meg kellett kezdenie. Mindennek folyamányaként a GPNTB időközben az *Ipari Katalógusok Nemzetközi Speciális Információs Rendszerének, az Időszaki Kiadványok Automatizált Nyilvántartási Rendszerének (IKANYR)*, valamint a külföldi könyvek és időszaki kiadványok össz-szövetségi információs rendszerének lett a központja.

Az automatizálás munkálatainak első szakasza 1970–1975-ig tartott. E szakaszban a következő öt alrendszer automatizálásával kapcsolatos feladatokat oldották meg: állománygyarapítás, feldolgozás, bibliográfiai tájékoztatás, könyvtári olvasószolgálat, irányítás. A gépesítési munkálatok akkoriban egy MINSZK 22 számítógépre és egy Digiset típusú fényesedő berendezésre épültek. Segítségükkel a bibliográfiai kiadványok előállításához kapcsolódó munkafolyamatok 70%-át automatizálták. Az eredmény: az átfutási idők kb. a felére csökkentek.

A második szakasz alrendszerei nagyjából megegyeztek az első szakaszéival: új alrendszerként csak az „állományok rendszerezése és tárolása” nevű lépett be. E szakaszban főleg minőségi követelményeket állítottak fel; a legfontosabb célkitűzés itt az információk egyszeri bevitelének (feldolgozásának) és több célra történő felhasználásának megvalósítása volt. Mindez azonban csak kötegelte üzemmódban volt lehetséges.

Az automatizált rendszer második szakasza 1980-ban fejeződött be; jelenleg a harmadik periódus munkálatai folynak. Az alapvető feladatok (alrendszerek) ezúttal nem változtak; az előrelépést az jelenti, hogy a köteget üzemmodú információfeldolgozásról, ill. -keresésről online üzemmodra kívánnak áttérni.

Az előadás utáni beszélgetés – a pontosításokat kérő tudakozódásokon túlmenően – a GPNTB másolat-szolgáltatási és tájékoztatói tevékenységére is kiterjedt.

Futala Tibor–Novák István

Brit–magyar könyvtárügyi szimpózium

A Nagy-Britanniában működő *Kelet-Európai Központ (East Europe Centre)* és a *Brit Nemzeti Könyvtár (British Library, BL)* közös rendezésében 1981. október 11. és 18. között bilaterális szimpóziumot tartottak Londonban *A könyvtári szolgáltatások az információ-robbanás korában* címmel.

Magyar részről kilenc fős delegáció vett részt az ülésen: VÁLYI GÁBOR, az Országgyűlési Könyvtár igazgatója mint a delegáció vezetője; SÁRDY PÉTER, a Művelődési Minisztérium osztályvezető-helyettese; RÓZSA GYÖRGY, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának főigazgatója; KISS JENŐ, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója; GÁL ANDORNÉ, a MÉM Információs Központjának főosztályvezetője; SZŰCS JENŐNÉ, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; DÁCZER ÉVA, az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár osztályvezetője; valamint a Nemzetközi Kulturális Intézet képviselőjében KÖRNER TAMÁS.

A szimpózium tematikája az előzetesen megküldött program szerint alakult. A szakmai program szerves részét alkották még a könyvtárlátogatások. A delegáció tagjai megtekintették Birmingham-ben az *Egyetemi Könyvtárat (University of Birmingham Library)* és a *Városi Könyvtárat (Public Library)*, rövid bemutatót láttak a BL számítógépes *BLAISE (British Library Automated Information Service – a British Library Automatizált Információs Rendszere)* programjából, megismerkedtek a *Londoni Egyetemi Könyvtár Központi Tájékoztató Szolgáltatásaival (University of London Library, Central Information Service)* és meglátogatták a *Parlamentari Könyvtárat (House of Commons Library)*.

A tárgyalásra kerülő témákat a két delegáció egy-egy tagja vezette be, esetenként kiegészítve hozzászólásokkal. A kerekasztal-beszélgetést öltött szimpózium elsődlegesen a szakmai tájékoztatást szolgálta, de a kialakult viták a kölcsönös informálódáson túl, a szakmai

kérdések elmélyült tárgyalására készítette a résztvevőket. A vita – természetesen – felszínre hozta a különbözőségeket is, és ez módot adott mindkét félnek a saját „álláspont” esetleges újraértékelésére.

Az alábbiakban összegezzük néhány témával kapcsolatosan az elhangzott információkat.

Állami könyvtárpolitika

A kormány szintű könyvtárpolitika, illetve az állami irányítás területén – az államigazgatás alapvető és általános eltérései miatt – alig van rokonság. Angliában megfogalmazott politika, kidolgozott terv nincs. A felügyeleti tevékenység meglehetősen visszafogott, pl. a könyvtárak felülvizsgálatát is abbahgyták már. A könyvtárak fenntartóinak befolyásolása azonban határozott szándék. Az állami irányítás elsősorban bizottságok formájában valósul meg. Említésre érdemes, hogy a könyvtárüggyel és a szakirodalmi tájékoztatással kapcsolatos bizottságok száma általában is meglehetősen magas. A könyvtárak, könyvtári szolgáltatások finanszírozása csaknem minden esetben áttétellel történik. A könyvtárpolitika részeként rendszeresen sor kerül különféle programok kidolgozására, majd közreadásukra K+F jelentésként. (Ezek a BL jelentései között megtalálhatók.)

A szakmai egyesületek szerepe

A *Könyvtári Egyesület (Library Association, LA)* Nagy-Britannia legrégebbi könyvtári egyesülete, 1877-ben alapították. Egyéni taglétszáma 25 ezer, az intézményi tagok száma 8050. Bár nem az ország egyetlen egyesülete, e nembn messze a legnagyobb, sőt, nemzetközinek tekinthető, amennyiben külföldi (elsősorban ázsiai és afrikai) tagjai is vannak. Közöttük nagy számban található információs szakemberek, talán azért, mert nem tesznek különbséget könyvtári, dokumentációs és információs munka között, minden könyvtári munkára kiterjed a tevékenységük. Érdekvédelmi feladatai nincsenek, de szorosan együttműködik az illetékes szakszervezettel. A LA jelentős főfoglalkozású munkaerőgárdával (81 fő) működik. Sok vonatkozásban hasonló szerepet játszik, mint nálunk az OSZK–KMK: van számottevő gyűjteményből álló könyvtára (50 ezer kötet könyv, 2000 kurrens folyóirat), közreadó tevékenysége, és összefogó szerepet tölt be a könyvtári kutató és fejlesztő munkákat végző könyvtárak és könyvtárosok között. A kormány – illetve a parlament – döntéseire gyakorolt hatása jelentős, de alapvetően más formában történik, mint nálunk. A kormányra főleg a tekintetben próbál nyomást gyakorolni, hogy ismerje el a könyvtárak szükségleteit. Figyelemre méltó az